

תשלומי נזק – מה וכמה חייב המזיק לשלם?

פתיחה

סוגיה זו משלימה את הדיון במהות תשלומי נזק (מיטב ושווה כסף) ובאופן שומתם וביצועם. גם במקרה זה עלינו להבין תחילה כוונתם של פסוקים, ואזי מדרשי ההלכה שעליהם במכילות ובתלמוד ולבסוף דרכן של סוגיות הגמרא. נשים לב לזיקה בין השיטות בסוגיה לסוגיות שכבר נלמדו.

שאלה למחשבה (ולפתרון לאור הסוגיה) – ראובן פגע במכונית של חברו שמעון, והביא אותה למצב של נזק מוחלט. לשמעון יש ביטוח, והביטוח ישלם לו את מחיר אבדן הרכב. האם במקרה כזה מוטל על ראובן חיוב לשלם? במה תלוי החיוב, לדעתכם? ואם כן, כמה ישלם?

ועוד אחת: ראובן שפך שמן על החליפה החדשה של שמעון, שקנה רק לפני שבוע. מחיר חליפה חדשה הוא 300 שקלים, וחליפה משומשת, אפילו בת שבוע, עולה 150 שקלים. האם ראובן צריך לשלם לשמעון 150 או 300 שקלים, או סכום אחר, ומדוע?

הסוגיה מתחלקת לשני חלקים:

1. "והמת יהיה לו" – ביאור הפסוק וכיצד שמין את החוב בנזקין.
2. שמין לגנב ולגזלן ולשואל.

השיעור יתמקד בעז"ה בסעיף א. נציץ לסעיף ב (דף יא א) רק מעט במידה שהוא משפיע על הבנת עקרונות הסוגיה.

מקורות

- גמ' דף י ב: "חבתי בתשלומי נזקו... (יא א) כדבר כהנא ורב אסי (העיקר עד סוף י ב)". רש"י בעיון. תוס' ד"ה: "לא ישלם", "יביא", "יביא" "בשאלות", "אין שמין".
- רמב"ן עה"ת שמות כא פסוקים לד, לו (ד"ה "והמת יהיה לו").
- לחזור לעין במחלוקת על היחס בין תשלום במיטב לתשלום בשווה כסף – ז א: "רמי ליה אביי בעל כרחו". ז ב: "מכל מקום קשיא...דלקפוך עלה

זבינא". ט א: רב הונא אמר או כסף...קמ"ל" ושם ברש"י ובתוס' ד"ה "רב הונא" (ובהמשך ברא"ש על תוס' זה המובא להלן ה').

- הפסוקים בשמות כא: לג-כב: ה העוסקים בנזיקין, ובעיקר להתעכב על הגדרת חובת התשלום בכל אחת מהפרשיות (תחילה בבור ובשור (תם ומועד), ואח"כ באש ובשן ורגל), לפי הפשט. במכילות (להלן) על המילים "והמת יהיה לו".
- בתוספתא א, א (החלק הראשון).
- ספר הישר לר"ת, חלק החידושים, תקנ"ז (להלן), תלמיד ר"ת (להלן), מהרי כ"ץ בשטמ"ק (להלן).
- לד א מח' ר"י ור"מ במשנה ורש"י, ובאפיקי ים סי' כא שלהלן.
- פסיקות הרמב"ם. ברא"ש הל' ה ד"ה "רב הונא אמר" (ייתכן שנלמד, דגש על ההוכחה מהסוגיה לקראת סוף ההלכה), וסיכום להלכה שם הל' יא. (להלן).
- להלן טו א: "הניזק והמזיק בתשלומין...תנא ושייר". לג א מהמשנה: "שור שוה מנה...הקדישו ניזק איכא בינייהו". תוס' "הקדישו".

לעניין שמין לגנב גזלן ושואל (אם יספיק הזמן).

- ירושלמי על שמין לגזלן (להלן). בבא מציעא צו ב: "תא שמע דההוא גברא דשאל נרגא...דמי מנא", רש"י שם, תוס' שם ד"ה "זיל" עד: ...ולא הכי הוי פחת לבעלים". רמב"ן שם (להלן), רשב"א יא א ד"ה "והלכתא אין שמין" (להלן)
- להלן דף צד א: "אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה...וליה לא סבירא ליה (בתחילת עמ' ב). דברי ר' שמעון בן אלעזר הם באותו עמ' שם למעלה שאמר שינוי במקומו עומד – בגזלן.

1. "והמת יהיה לו"

מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דנזיקין פרשה יא

והמת יהיה לו, לניזק. אתה אומר לניזק או אינו אלא למזיק, אמרת, אלו כן היה, מה תלמוד לומר והמת יהיה לו, לניזק, אלא מגיד ששמן דמי נבלתו ומנכה לו דמי נזקו.

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כא

והמת יהיה לו לניזק יכול אף למזיק אמרת לא כך היה הא מה ת"ל והמת יהיה לו המת יהיה לו לגזירה שוה מה המת יהיה לו האמור כן אין משלם אלא דמים אף המת יהיה לו האמ' להלן (שמ' כא לו) אין משלם אלא דמים ומה אף המת יהיה לו האמ' להלן בעלן מיטפלין בנבלה אף המת יהיה לו האמ' כן בעלים מיטפלין בנבלה. מה המת יהיה לו האמ' להלן שור תחת השור ולא שור ונבלה תחת השור אף המת יהיה לו האמ' כן שור תחת השור ולא שור ונבלה תחת השור. אחרים אומ' מנין לבעל הבור שצריך להעלות שורו מן הבור ת"ל כסף ישיב לבעליו <והמת> גם את השור וגם את הכסף ישיב לבעליו.

שור תחת השור מלמד שמשלם נזק שלם והמת יהיה לו לניזק יכול יהא <זה> אומר לו תן לי מאה <מנה> תחת שורין [והלז אומר טול שור יפה חמש סלעים תחת שורך נאמר כן] [תחת ונאמר להלן תחת (פכ"ד) מה תחת האמור להלן אין משלם אלא דמים] [אף <תחת האמור> כן אין משלם אלא דמים והמת יהיה לו מיטפל בנבלה עד שימצאה לו סל' פסו']

תוספתא מסכת בבא קמא (ליברמן) פרק א

כל שחבתי בשמירתו חבתי בנזקו זה השור והבור הכשרתי במקצת נזקו בהכשר כל נזקו זה הבור. חבתי בתשלומי נזקו מלמד שהבעלים מטפלין בנבילה

רא"ש מסכת בבא קמא פרק א סימן ה

רב הונא אמר או כסף או מיטב. פרש"י שבא לתרץ קראי דלעיל. ולא הספיק לסיים דבריו עד שהקשה לו רב נחמן. ואז א"ל דקראי הכי מיתרצי אם אין לו כסף או מיטב כל מילי מיטב הוא ולא מצי א"ל זיל טרח וזבין ואי אית ליה כסף או מיטב לא יתן לו שוה כסף וכן כתב רב אלפס דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע (לעיל דף ז ב) פליגי אדרב הונא דהכא וסברי דכל מילי מיטב הוא ואפילו סובין ופסק כרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דאין בתראי. ור"ת פסק כרב הונא [בדאית ליה]. וכל בס' הישר שלשה דינין בפרעון בנזקין או כסף או מיטב כרב הונא בדאית ליה ואי לית ליה כל מילי מיטב הוא וב"ח אי אית ליה זוזי לא מצי לסלוקיה אלא בזוזי כדמוכח בכתובות פרק הכותב (דף פו א) גבי ההוא תולה מעותיו בנכרי הוה. אבל אי לית ליה זוזי לא אמרינן זיל טרח ואייתי ליה זוזי כדאיתא התם ולוקח שנמצא טעות במקחו נמי דינא הכי כדמשמע לקמן פרק הפרה (דף מו ב)

ופועל אי לית לבעל הבית זוזי א"ל זיל טרח ואייתי כדמוכח בפרק הבית והעלייה (דף קיח א) דאין יכול לומר טול מה שעשית בשכרך. ומה שלא פסק ר"ת כרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דאין בתראי צריך לומר דסבר דלא פליגי אדרב הונא ולא אתו אלא לשנויי רומיא דקראי אהדדי וה"ק לא קשיא הא דכתיב מיטב וכתיב קרא אחרינא ישיב אפילו סובין דאי לית ליה מיטב שדה אפילו יהיב ליה סובין מיטב הוא ואין צריך ליתן לו מיטב מטלטלין ולעולם אין מקרא יוצא מידי פשוטו דכתיב מיטב שדהו ישלם ואי אית ליה בעי למיתב ליה (זוזי) וכסף נמי כמיטב דכתיב כסף ישיב לבעליו א"נ פליגי אהדדי ומדקבע רב אשי שנויא דרב הונא באחרונה ואיהו קדים לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע חשיב ליה עיקר.

ונראין דברי רב אלפס עיקר דרב כהנא תלמידיה דרבא דבתראה הוא סבר כרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דאמרינן לקמן (דף י ב) א"ל רב כהנא לרבא טעמא דכתב רחמנא והמת יהיה לו הא לאו הכי ה"א נבילה דמזיק הוי השתא אי אית ליה לדידיה יהיב ליה דאמר מר ישיב לרבות שוה כסף אפילו סובין נבילה דידיה מיבעי ואי איתא לדרב הונא לימא ליה דאצטרך קרא היכא (דאין) [דאית] ליה כסף או מיטב אלמא רבא ורב כהנא סברי כרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע

והמחזור שבכולן כספרים דגרסי אמר רב הונא או כסף או מיטב ואמתניתין קאי דקתני תשלומי נזק במיטב הארץ ואתא לאשמועינן דכסף כמיטב. והשתא אין ראיה לפסק ר"ת ז"ל מה שסדר אותו רב אשי באחרונה דאמתני' אמר למלתיה ואכתי לא רמו קראי אהדדי עד שהקשה אביי לרבא.

סימן יא

יא [דף יא ע"א] והכא בטורח נבילה קמיפלגי. והלכתא כאבא שאול דאמר על המזיק מוטל להביא הנבילה מדתנו אחרים כוותיה ופחת נבילה על הניזק משעה שנודע לו ההיזק ומשנודע לו היה מוטל עליו להשתדל ולהעלותו מן הבור ושכר העלאה יפרע המזיק וכן לכל כ"ד אבות ומסור ומפגל וכופר ושלישים של עבד בר מגנב וגזלן שצריך לשלם לו בהמה וכלים שלימים והנבילה והשברים לגנב ולגזלן דבגנב כתיב חיים שנים ישלם בגזלן כתיב והשיב את הגזילה אשר גזל כעין שגזל ומיהו מעות יכול ליתן לו דמה לי הן ומה לי דמיהן כיון שיכול לקנות בהן כעין שגזל אבל לא דבר שיצטרך לטרוח ולמוכרו ולקנות בדמים כעין שגזל:

ספר הישר לר"ת (חלק החידושים) סימן תקנז (על הלימוד "והמת יהיה לו" בסוגייתנו)

פרכין דהכי נמי צריך לפרש לתנא קמא דאבא שאול דלא אשכחן לדידיה אלא תרי קראי לפחת נבלה. ע"כ.

שמין לגנב ולגזלן - ולשואל?

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת בבא קמא פרק א
 רב יהודה בשם שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן ולא לשואל אלא לנזקין ואני אומר אף לשואל (אין) שמין. ואבא מודה לי ומאן הוא אבא רב או אבא בר אבוא. א"ר חסדא נעשה עיקר טפילה. אתא רב יהודה בשם שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן ולא לשואל אלא לנזקים והשומרים כנזקי' הם. רב יהודה שלח שאל לר' לעזר האנס והגנב והגזלן מהו לשום להן א"ל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן. ומניין שאין שמין להן אמר רבה בר ממל חיים שנים ישלם חיים ולא מתים. עד כדון גניבה גזילה מניין. א"ר אבין [ויקרא ה כג] והשיב את הגזילה כאשר גזל:

חידושי הרמב"ן מסכת בבא מציעא דף צו עמוד ב (המשך דבריו בד"ה הקודם)

ויש אומרים דאיכא בכלל שמין נמי לומר שכשהוא בא לגבות אומרים לו קח שברים ושלם המותר, ולמ"ד אין שמין ב"ד אומרים לו שלם הכל ואם אומר הוא יקח שברים בשומא שומעין לו דקי"ל (שם) בניזקין ישיב לרבות שוה כסף כסף, ושואל נמי מיניה גמר כדאמר (שם ה' א') כולן כאבות הן לשלם ממיטב וכו', ועוד נפקא מינה דאי שמין לשואל שברים ידידיה הוו ואי א"ל לאחר ימי שאלה טול את שלך ונאנסו פטור, ואי אין שמין חייב עד שישלם לו בב"ד בשומן וכל זה בכלל פחת נבלה, ואף על פי שאמרו (שם י"א א') בניזקין שעל בעל הבור להעלות שור מבורו וכן בשואל ושומרים אמרו יביא ארורה לב"ד, אפ"ה אינו חייב באחריותן אלא כמו שהוא חייב בשאלה דמעיקרא, והיינו דבעי התם אילימא דבדברא שויא זוזא ובמתא שויא ארבעה כי טרח בדידיה טרח, ודחינן לה בכגון כשורא דבמתא זוזא ובדברא זוזא ולא מתרצינן דנפקא מינה דבאחריות מזיק היא עד שיחזירנה לרשותו, אלמא אחריות נבלה בכלל פחת נבלה ועל הניזק היא וכן בשומרים לפי דינן.

חידושי הרשב"א מסכת בבא קמא דף יא עמוד א

והלכתא אין שמין לא לגנב ולא לגזלן. פירש"י ז"ל אין שמין אלא ישלם כלי והשברים שלו וכן כתב ר"ח ז"ל משלם לו כלי כעין הכלי שגנב או

השתא אי אית ליה לדידיה יהיב ליה דאמר מר ישיב כו' והאי בדלית ליה זוזי קמיירי מדכ' שור תחת השור ולפי שיטתו דרב הונא דאמ' או כסף או מיטב.

תוספות תלמיד ר"ת (בשיטת הקדמונים) מסכת בבא קמא דף י עמוד ב

השתא אי אית ליה לדידיה יהיב ליה וכו'. תימה לרבי מאי קושיא, דילמא כי איצטריך קרא דוהמת יהיה לו היכא דאית ליה זוזי או מיטב, דלא מצי משלם ליה שוה כסף, כפירוש מורי לעיל ממילתיה דרב הונא דאמר או כסף או מיטב. ותירץ מורי דבעל כרחין האי קרא דוהמת יהיה לו בדלית ליה זוזי איירי ולא מיטב, מדכתיב שור תחת השור, ואי בדאית ליה זוזי לא היה יכול לשלם בשור דהיינו שוה כסף. מפי רבי: ויש לתמוה על זה, דכיון דכתיב שור תחת השור אמאי איצטריך ישיב לרבות שוה כסף כסף והא שמעינן מדכתיב שור תחת השור. ועוד הא תינח שתירץ רבי דוהמת יהיה לו בדלית ליה זוזי איירי, אבל מכה בהמה וטריפה מנא לן דבדלית ליה זוזי ואתי לפחת נבילה, דילמא בדאית ליה זוזי ואיצטריך משום היא גופא שיכול לשלם אותה נבילה ואף על גב דאית ליה זוזי. ולעולם אימא לך בהנהו פחת נבילה למזיק, דלא ילפינן מוהמת יהיה לו, דכולהו צריכי כדאמרין לעיל. ...

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף י עמוד ב

וזה לשון מהר"י כ"ץ תימה דהאי קרא דשיב בבור כתיב ושור לא יליף מבור מה לשור שכן דרכו לילך ולהזיק וכוונתו לילך ולהזיק ובגזרה שוה דתחת ונתינה לא ילפינן דעל כרחך לא ילפינן אלא לענין מיטב להחמיר על המזיק ותדע מדאצרכין תלתא קראי בשמעתין לפחת נבלה. ונראה דודאי לענין שוה כסף שהוא תלוי בתשלומין ממש גמרינן גזרה שוה דתחת ונתינה אבל לפחת נבלה שאין זה גוף התשלומין אלא לפטור את המזיק מלשלם הפחת לא גמרינן מידי דהוה אטמון ושאר פיטורי אבות נזיקין דלא גמרי מהדדי בגזרה שוה דתחת ונתינה הואיל ובאין לפטור את המזיק.

ומיהו אכתי קשה לרב הונא דאמר לעיל או כסף או מיטב מאי פריך איתא לנבלה מיבעיא דילמא אתא קרא לאשמועינן דיכול לסלקו באותה נבלה עצמה אף על גב דאית ליה כסף או מיטב. וצריך לומר דסבירא ליה לתנא כאמוראי דלעיל דאית להו כל מילי מיטב הוא. ורב הונא מוקי חד קרא לטיפול נבלה וילפי כללו מהדדי בגזרה שוה דתחת נתינה דתלוי בגוף התשלומין כדפרישית לעיל ותרי קראי לפחת נבלה וילפי כללו בצד השוה ואף על גב דאיכא למיפרך לא

קמה לה הנבילה ברשותי' דניזק. ואם פחתה דמים משעת מיתה עד שעת העמדה בדן. פסידא דיד' הוי. או דהא דגלי קרא דבעלים מטפלין בנבילה. היינו לומר. דבכדי הנבילה לא נכנס בכלל הנזק. דהנזק לא הוי מעיקרו רק על הפחת שפחתה מיתה. ונבילה דניזק הויא כמתחילה. ולא דנוטלה בתורת תשלומין. ודיוק לשון רש"י ז"ל בד"ה לניזק וז"ל שיטלנו "בדמים" ועלי' ישלים המזיק. דמשמע קצת דהויא בתורת תשלומין דנוטלה בדמים. וכן משמע קצת מהא דאמרין וצריכא. דאי כתב רחמנא מכה בהמה ישלמנה משום דלא שכיחא. אבל טרפה דשכיחא אימא לא צריכא. ואי אשמועינן טרפה משום דממילא וכו'. ופרש"י ז"ל מכה בהמה לא שכיחא שיהא אדם מזיק בהמה של חבריו לפיכך לא החמיר עלי' הכתוב לטרוח במכירת הנבילה. וכ"כ בד"ה טריפה דממילא וז"ל שהזאב טרפה והשומר לא נתכוון אמטו להכי חס רחמנא עלי' דלא למיטרח בנבילה עכ"ל. מזה מוכח דהנבילה היא בתורת תשלומין לניזק. ושייך שפיר לחלק בס"ד ולומר. דלא הטריחתו תורה לגבות מגוף הנבילה ולטפל במכירתה. רק במכה בהמה משום דלא שכיחא או בטרפה משום דממילא. וחס רחמנא עלי' דמזיק שיוכל ליתן לו הנבילה בדמים. משא"כ אם נאמר דעיקר הטעם דבעלים מטפלין בנבילה. הוא משום דנבילה דידהו הויא. ואינה בתורת תשלומין כלל. דהנזק לא הוי רק הפחת שפחתה מיתה. וא"כ מה שייך לחלק בס"ד ולומר. דדין זה אינו רק במכה בהמה משום דלא שכיחא או בטרפה דממילא. כיון דטעמא הוא דלא נקרא נזק רק פחת המיתה. אטו היכא דשכיח ובידים הוי ההיזק יותר גדול משום זה. בכ"ז ראי' ברורה אין לנו מכאן. ויש לדחות בנקל:

ב) אמנם מפשטות הסוגיא דלקמן (דף ל"ד) גבי מחלוקת דר"מ ור"י בשבח נבילה. מוכח בהדיא דאין ההיזק נקרא רק הפחת שפחתה מיתה. ומזה משלם תם מחצה יעוי"ש בכל הסוגיא. ולהכי קאמר ר"י במתני' שם דשור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים והנבילה יפה חמשים זוז. זה נוטל חצי החי וחצי המת. וזה נוטל חצי החי וחצי המת. והיינו כיון דהנבילה יפה חמשים זוז. נמצא דההיזק לא הי' רק במאה וחמשים זוז. דזהו פחת שפחתה מיתה. ועל התם לשלם מחצה דהוא ע"ה זוז. וכשנוטל הניזק חצי החי וחצי המת דשוו קכ"ה נמצא דמשלם מחצה ומפסיד מחצה. אבל אי נימא דהנזק מקרי גם בכדי שיווי הנבילה. א"כ כששור הניזק הי' שוה מאתים. אף דהנבילה יפה חמשים זוז. מ"מ מקרי ההיזק במאתים. ובמועד כה"ג יטול הניזק כל הנבילה בדמים דהיינו בחמשים זוז. ומאה וחמשים ישלם לו מהעלי'. ולפי"ז בתם לא הי' לו לשלם רק מחצית מזה דהיינו מאה. וכשנוטל חצי החי וחצי המת. הרי נוטל קכ"ה. ומאי חשבון הוא זה. הא כו"ע מודים דתם אינו משלם רק מחצה ממועד. אלא ע"כ דלעולם לא נקרא ההיזק רק הפחת שפחתה מיתה. ומזה משלם התם מחצה

גזל וכן בהמה והשבור נוטלו הגנב או הגזלן וכ"כ גם בשאלות דרב אחאי גאון ז"ל, ולכאורה ה"נ משמע מהא דגרסינן בפרק השואל ההוא גברא דשאל נרגא מחבריה ואיתבר אתא לקמיה דרב אמר ליה זיל שלים לי' נרגא מעליא אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב דינא הכי והלכתא כרב כהנא ורב אסי ומהדר ליה תברי' כך היא הגירסא בספרים בפרק השואל, ואם כך הוא מעיקר הנוסחאות ע"כ בגזלן וגנב לא מהדר לי' תברי', דהא אהדרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב לא אהדרו אלא משום דאיהו הוה דאין לשואל כגנב וגזלן, מ"מ לכ"ע משמע דלגנב וגזלן דאין שמין לא מהדרי' תברי', ואפשר שהוא תוספת מידי מגיה הספרים, ומ"מ מדקאמר זיל שלים נרגא מעליא משמע ודאי לכאורה דנרגא שלם קאמר ולא דמי נרגא, אבל רש"י ז"ל הקשה דהא אמרינן כסף ישיב ואפילו סובין והשתא תשלומין דברשותי' אמר רחמנא כסף ישיב הני לא כ"ש וכדאקשי לי' רב כהנא לרבה, ע"כ פירש הוא ז"ל אין שמין לומר דפחת נבלה לאו לבעלים, אלא לגנב או לגזלן, והא דאמר ליה רב לההוא דשאל נרגא זיל שלים נרגא מעליא דמי נרגא מעליא קאמר. ויש מי שפירש אין שמין לא לגנב ולא לגזלן שאין פותחין להם לומר תנו לבעלים השברים ושלמו את המותר אבל אם טענו מעצמן מקבלין מהן ולשאר הניזקין מיד פותחין להם ב"ד ואף על פי שלא טענו הם, והעיקר כמו שפירשו הגאונים ורש"י ז"ל דבגנב וגזלן לא כתב רחמנא כסף ישיב אלא צריך לשלם הגניבה והגזילה כעין שהיו, והכין איתא בירושלמי דגרסינן התם מנין שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן א"ר אבא בר ממל חיים שנים ישלם ולא מתים עד כדון גנובה גזולה מנין א"ר בון והשיב את הגזלה אשר גזל כאשר גזל.

אפיקי ים חלק א סימן כא

א) בבא קמא (דף י' ע"ב) ילפינן מקראי דהבעלים מטפלין בנבילה. ופחת נבילה דניזק הוי. ויש לחקור. אם הא דאמרין דהנבילה הויא לניזק. הוא בתורת תשלומין. דבאמת החיוב על המזיק לשלם לו כל דמי השור שהוזק. ואי לאו דגילה לן קרא דבעלים מטפלין בנבילה. הוה אמינא דעל המזיק לשלם לו כל מה שהי' שורו שוה. והנבילה יקח לעצמו. דגם בכדי שיווי הנבילה נכנס בכלל הנזק. דעלי' לשלם לו שור תחת השור. וכדאמר בש"ס אי ס"ד נבילה דמזיק הויא. ליכתוב רחמנא שור תחת השור ולישתוק. ופרש"י ז"ל ולישתוק קרא מיני' דלא איצטרך להכי. דפשיטא לן כיון דשלם שור תחת השור נבילה שלו היא. וחזינן דאי לאו קרא דוהמת יהי' לו דילפינן דבעלים מטפלין בנבילה. הו"א שישלם המזיק שור תחת השור והנבילה יקח לעצמו. וא"כ גם לבתר דגלי לן קרא דהבעלים מטפלין בנבילה. י"ל דנשארה הסברא גם לפי האמת. דגם בכדי שיווי הנבילה הויא בכלל הנזק. ורק דגלי קרא דבכדי שיווי הנבילה יגבה מגוף הנבילה. ומיד לאחר הנזק

והנראה בביאור ד' רש"י, דהנה ברש"י להלן בהמשך הסוגיא מבואר דיסוד חיובא דגנב וגזלן הוא ליתן לו כלי אחר דכותיה, וברא"ש ובר"פ הוסיפו דהא דמצי ליתן דמים הוא מדין מה לי הן מה לי דמיהן, ונראה דגם לגבי מזיק כ"ה הדין וכדכתיב שור תחת השור, וכל הטעם דבידו ליתן דמים הוא רק מדין מה לי הן מה לי דמיהן. ולפי"ז יש לבאר את ד' רש"י בב"מ, דנראה דכונתו לבאר את שורש הדין האיך נתקיים חיובו של המזיק ע"י הנבילה, הא איהו מחויב שור תחת השור או לכה"פ ליתן את דמי השור החי מדין מה לי הן מה לי דמיהן, והאיך נתקיים חיובו ע"י הנבילה, וע"ז כתב רש"י דבקרא דוהמת יהיה לו נתחדש דע"י הנבילה נמי נתקיים חיובו, וזהו ע"י שהניזק יטרח במכירתה ויקבל תמורתה דמים לקנות שור חי [ובאמת שכ"ה לשון הגמ' "בעלים מטפלים בנבילה", ופרש"י דהאי טיפול הוא "למכרה" ודו"ק].

והמועד משלם כולו. והנבילה אינה בכלל ההיזק והרי היא דבעלים כדמעיקרא. ולאו בתורת תשלומין. ואחר זמן רב מצאתי מבואר כזה בדברי הנמוקי יוסף ז"ל בסוף הסוגיא שם יעו"ש:

(ג) וזהו שנראה בפשטות במאי דא"ל רב כהנא לרבא. אלא טעמא דכתב רחמנא והמת יהי' לו. הא לאו הכי הו"א נבילה דמזיק הו"א. השתא אי אית לי' לדידי' כמה טריפות יהיב לי' דידי' מיבעיא. לא נצרכה אלא לפחת נבילה. והיינו דר"כ סבר דהא דבעלים מטפלין בנבילה. היינו דנוטלין אותה בדמים בתורת תשלומין. ולהכי פריך ל"ל קרא כיון דשייב לרבות שוה כסף אפי' סובין. וא"ל רבא ל"נ אלא לפחת נבילה. ור"ל. דלא כמו שסובר דהוא רק בתורת תשלומין. דלפי"ז לא ה' הפחת של נבילה עד העמדה בדין על הניזק. כיון דאינה רק בתורת גבי'. רק דבאמת הא דבעלים מטפלין בנבילה. הטעם הוא משום דנבילה דידהו הו"א כמעיקרא. ולהכי פחת נבילה דידהו הו"א. ובזה י"ל קצת מה שהקשו המפרשים ז"ל מדוע לא תקשה לי' לרב כהנא לנפשי'. דגם הוא דריש לה דבעלים מטפלין בנבילה. מקרא דאם טרף יטרף וגו'. ועי' מ"ש במהר"ם ז"ל. אכן למ"ש י"ל דר"כ לנפשי' לא קשה לי'. דמקרא דדריש עד טרפה ישלם טרפה עצמה לא ישלם. מוכח בהדיא דהטרפה עצמה אינה בתורת תשלומין כלל. ואין ההיזק מעיקרו רק עד הטרפה. ולא קשה ל"ל קרא. דשפיר קמ"ל דהטרפה עצמה אינה בתורת תשלומין ופחתה ממילא דניזק הוי. וטובא קמ"ל. אבל למאן דיליף מוהמת יהי' לו. ס"ל לר"כ דקמ"ל קרא דהנבילה תהי' בתורת תשלומין לניזק. דהכי משמע פשטות הקרא ישלם שור תחת השור והמת יהי' לו. היינו שגם המת ישלם לו ומעיקר החיוב עלי' לשלם לו שור שלם תחת שורו. ולזה פריך מאי קמ"ל כיון דשייב לרבות שוה כסף אפי' סובין. ומשני לי' דבאמת מיתורא דקרא דרשינן דע"כ לאו בתורת תשלומין היא. ורק דשל ניזק היא כמתחילה ולזה גם פחת נבילה דידי' היא. ועי' בתוס' ובש"מ בזה:

חדושי ר' נחום מסכת בבא קמא דף י עמוד ב

ויש להוסיף עוד בזה, דהנה ברש"י בב"מ דצ"ז ע"א ביאר להך דינא וז"ל התנן גבי ניזקין תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלין בנבילה ששמן לו הנבילה של בהמתו שמתה ע"י זה שהזיקה לו ועליה מוסיף ומשלם דמיהן, הכ"נ ישומו לו שברי הראשון ועליהן ישלם דמיו וזה ילך ויטרח ויקנה לו כלי אחר עכ"ל, וצ"ב אמאי הוצרך רש"י להוסיף דהבעלים יטרח לקנות לו כלי אחר, דלכאול"ל הוא שפת יתר, דהא הבעלים יכול לעשות בשברים ובמותר הדמים ככל מה שירצה ואטו עצה טובה קמ"ל שיטרח לקנות כלי אחר.